

sindikalno i profesionalno organiziranje poljoprivrednika u europski

milan župancić

institut za društvena
istraživanja,
zagreb, hrvatska

—> Sindikalno i profesionalno organiziranje seljaka i srodnih radnika u poljoprivredi i pratećim djelatnostima, nije dosad privlačilo pažnju, pa ni interes šire javnosti, a to još više vrijedi u znanstvenoj sferi. Teško je objasniti odakle takva ravnodušnost za to područje interesnog, sindikalnog, ali i u širem smislu političkog organiziranja seljaštva i načina ostvarivanja njihovih interesa. Tome zasigurno pridonose, premda ne objašnjavaju previše, i predrasude i neki stereotipi u javnosti - često se tvrdi kako seljaci u razvijenim zemljama imaju veliki utjecaj na državnu politiku, koji je nerazmjernan njihovu broju i udjelu poljoprivrede u nacionalnom gospodarstvu i često se ističe kako se mnoge političke stranke, pogotovu konzervativne, bore za naklonost i podršku sela, te mu daju važno mjesto u svojim programima i akcijama. Da bi se odgovorilo na mnoga otvorena pitanja u Francuskoj je pokrenuta akcija (zajedničkim poticajima asocijacija politologa i ruralnih sociologa) na uspostavljanju europske mreže istraživanja sindikalnih i profesionalnih organizacija, koja ima tri cilja: komparativnu analizu različitih iskustava, "snimanje" stanja i dinamike sindikalizma i profesionalnih organizacija i dobivanje sintetičke slike o tome u svrhu mogućeg razvitka "europskog" gledišta primjerenog i primjenjivog na cjelinu zemalja Europske unije. Pokazalo se da na mnoga pitanja sindikalnog pluralizma, krize sindikalizma općeg tipa, ostvarenju prava na suodlučivanje u agrarnoj politici, kao i probleme rapidnog opadanja i starenja poljoprivrednika - nije moguće odgovoriti samo na nacionalnoj razini.

Operativna mreža europskih istraživanja okuplja danas više od trideset istraživača iz raznih društvenih disciplina, realiziraju se zajednički projekti, a organizirano je više posebnih radnih skupova o toj temi, o kojoj se raspravljalo i na svjetskim i europskim kongresima za ruralnu sociologiju. Objavljen je i prvi prethodni dokument/studija o sindikalizmu u zemljama EU. To je studija *Les organisations syn-*

dicales et professionnelles agricoles en Europe, u izdanju Cahiers du Centre d'Etude de la Vie Politique Française/Centre National de la Recherche Scientifique, 1989. Kako su mnoga pitanja seljačkog organiziranja danas vrlo aktualna u Hrvatskoj, Savez seljaka Hrvatske, kao nova organizacija koja radi na interesnom organiziranju hrvatskog sela i poljoprivrede, i Hrvatski poljoprivredni zadrudni savez odlučili su taj dokument prevesti i objaviti. Tako smo dobili jednu preglednu monografiju pod naslovom *Sindikalne i profesionalne organizacije poljoprivredne organizacije u Europi*, Zagreb, 1992, koju je znalacki preveo i popratio s uvodnom bilješkom Vlado Puljiz. Iz te zanimljive i, za naše aktualne prilike, vrlo korisne studije, izdvojit ćemo neke zanimljivije točke i podatke i pokušati nešto šire ukazati na probleme organiziranja u poljoprivredi. Spomenuta studija obrađuje sve zemlje Europske zajednice, ali daje nejednako mjesto pojedinim državama. Najviše analitičkog materijala, povijesnih podataka i zapažanja ima za sjevero-zapadnu Europu (posebice Njemačku i Francusku), dok su države skorajšnje demokratske tranzicije - Grčka, Portugal i Španjolska - nešto slabije zastupljene i obrađene, premda su to sve donedavna bile seljačke zemlje.

U **Njemačkoj** seljačke interese brane mnoge organizacije - najjača je konfederacija njemačkih poljoprivrednika (DBV), koja okuplja lokalne i regionalne organizacije, ali i mnoge specijalizirane asocijacije i posebna udruženja (npr. za mlade seljake). Kredo DBV-a jest korporativizam, a on je naglašen u programskoj deklaraciji koja ističe da konfederacija predstavlja "gospodarstva svih veličina, sve forme vlasništva, sve krajeve, sve političke orijentacije, sve konfesije". Tu organizaciju tradicionalno vode krupniji poljoprivrednici, ona zastupa interese bogatijih, dobro je povezana s državom i uspješna je u zastupanju interesa poljoprivrede. Međutim, osjeća se sve veći otpor i opozicija unutar same DBV, koja naglašava da seljaci nisu poduzetnici i da treba više pažnje usmjeriti malim i srednjim seljacima, i drukčijoj politici subvencija u poljoprivredi. Pojavljuju se i nove organizacije, među njima i Grupa seljačkog rada (ABL), koja unosi nove sadržaje rada, kao i veći interes za probleme kvalitetne prehrane i čuvanja okoline.

Znatno je raznolikija slika sindikalizma u **Francuskoj**, u zemlji velikih pluralističkih tradicija. Tradicionalno, poljoprivredni se sindikalizam razvijao u sjeni sukoba ljevice-desnica, premda je uvijek bio prožet raznim regionalističkim i federalističkim igrama. Francuska se ljevica bojala seljaka, davala im je samo potpurnu ulogu u odnosu na radnički pokret, odnosno seljaci su za ljevicu imali sporednu ulogu i sporedno mjesto u socijalnom pokretu. Tu je prisutna i stara dilema o tome što je osnova identifikacije: zanimanje, na čemu se razvijao poljoprivredni sindikalizam, ili vlasništvo i klasna borba, na čemu je inzistirala ljevica. Već se u drugoj polovini 19. stoljeća formiraju dva tabora - konzervativni sindikalizam oličen u Centralnoj uniji, a na drugoj strani republikanci formiraju svoje organizacije. Ta se podjela, iako na drukčijoj osnovi, zadržala sve do novijeg doba. Na općem planu, postoji generalna konfederacija poljoprivrede (CGA), koja okuplja cjelinu poljoprivrednog sindikalizma: Nacionalnu federaciju poljoprivrednih proizvođača (FNSEA), Društvo uzajamne pomoći, kooperativne organizacije, kreditne službe i sl. FNSEA je od 1945. vodila politiku modernizacije poljoprivrednih gospodarstava, ali se nije mogla odrediti prema svim posljedicama takve politike, posebice prema snažnom egzodusu sa sela. Tako se razmrvila i razbila i od nje se stvaraju novi sindikati. Osamdesetih godina pojavljuje se nova sindikalna ljevica koja formira sindikate radnika-seljaka i sitnijih poljoprivrednika, ali to mrvi i oslabljuje cjelinu pokreta. Poseban je problem marginalizacije samog sela - danas su francuski poljoprivrednici, uzeti zajedno, manjina, te se sve više nameće potreba potiskivanja sukoba unutar poljoprivrede, i stvaranja jačega i sposobnijeg pokreta, radi uspješnije borbe na nacionalnoj razini ali i unutar EZ-a.

U **Velikoj Britaniji** znatno je jednostavnija situacija - u poljoprivredi dominira Nacionalni farmerski savez (NFU), zastupljen na svim razinama. On okuplja zakupnike, vlasnike zemlje i sitne obrađivače. Poljoprivredni radnici organizirani su

u drugim sindikatima, ali su i dalje najslabije plaćeni sloj engleskih radnika. Ipak, osjeća se komešanje i među sitnim farmerima (takvima se smatraju oni koji obrađuju ispod 40 ha), pa se oni posebno organiziraju. Posebna linija organiziranja ide preko poljoprivrednih kooperativa, i ta linija ima regionalne ogranke i nacionalnu asocijaciju. Sve te organizacije i asocijacije zastupljene su u Britanskom poljoprivrednom savjetu, instituciji stvorenoj 1975. radi koordiniranja različitih grupa i lobbyja koji su i inače snažno prisutni na svim mjestima gdje se donose značajnije odluke, u promociji zajedničkih poljoprivrednih interesa.

U zemljama "mlade" demokracije osjeća se snažan pokret i vrenje među seljaštvom, ali se u odsutnosti sindikalne tradicije zapaža jačanje birokratskih tendencija u poljoprivrednim organizacijama i nedostatak autonomije prema političkim strankama. Tako se u **Španjolskoj** osjeća spoj frankističkog nasljeđa i francuskog modela sindikalnog organiziranja. Na nacionalnoj razini postoje četiri velika sindikata općeg tipa: najjača je Nacionalna konfederacija poljoprivrednika i stočara (CNAG) koja se povezala sa savezom mladih (CNJA), ali ima i konkurentskih organizacija, ponegdje okupljenih na opoziciji režimu ili na separatističkoj podlozi (katalonski seljaci). Osim te podjele, postoji i Udruženje malih poljoprivrednika (UPA), naslonjeno na radničke sindikate. Osim sindikalnih pokreta, seljaci su vezani i uz poljoprivredne komore, a postoje i snažne kooperativne unije. U ideološkom smislu, dilema je između "profesionalnog jedinstva i poljoprivredne modernizacije", što zastupaju provladini sindikati (CNAG), ili je zbog diferenciranosti seoskog svijeta potrebno imati pluralističku sindikalnu scenu, što zastupaju lijevi seljački sindikati. Oni se zalažu za diferencirani protekcionizam u poljoprivredi, za zaštitu sitnijih gospodarstava i za ekološke kriterije, a ne samo za kriterije ekonomske vitalnosti i efikasnosti u vođenju strukturalne politike u poljoprivredi.

Sličnih dilema ima i u **Grčkoj**, gdje se sindikalno i interesno organiziranje seljaka zbiva u sjeni pripadnosti političkim partijama. Sindikati su na nacionalnoj razini okupljeni u dvije konfederacije - jednu vode socijalisti a druga je pod kontrolom stranaka desnog centra, a ta se podjela proteže i na oblasnu i nižu razinu. Seljaci su još uvijek pasivni, pa se sve važnije odluke donose "u ime njih", što znači da igru vode predstavnici i birokratizirane strukture.

Korporativizma je dugo bilo i u **Portugalu** a ima ga i danas. S druge strane, sindikalni je pokret atomiziran, i tek u pokušaju transformacije. I ovdje dominirajuće političke stranke usmjeravaju poljoprivredne sindikate.

Suprotno od ovako profilirane organiziranosti u poljoprivredi, na sjeveru Europe dominiraju drukčije orijentacije. Premda se i tamo (posebice u Belgiji i Nizozemskoj) osjećaju regionalne, ideološke i religijske podjele koje utječu i na okupljanje farmera, njihove su organizacije pretežno zaokupljene rješavanjem problema koji su od elementarne važnosti za poljoprivredu (kredit, kooperative, prerada i promet poljoprivrednih proizvoda), ili su pak vezani za seosku infrastrukturu i neke posebne interese poljoprivrednika. Tako, primjerice u **Belgiji**, djeluju posebne organizacije u flamanskom i valonskom dijelu zemlje. U Flandriji ima monopol stara i veoma moćna farmerska organizacija **Boerenbond**. Pored šire i reprezentativne uloge (sačuvati vjeru i stare običaje u selu), ta organizacija ima praktički sveobuhvatnu ulogu u selu - osigurava razne usluge poljoprivrednicima (mirovine, naknade za bolovanje, porodične dodatke, osiguranje svake vrste), ali razvija i tipično ekonomske funkcije - centralno vođenje kupovina i prodaja, centralno osiguranje farmera i ima centralni kooperativni sustav štednje i kredita. Premda je ta organizacija naslonjena na političke stranke socijalno-kršćanskog usmjerenja, u praktičnoj političkoj akciji ona ističe - kakav god bio politički projekt vlade, ako nisu sudjelovale poljoprivredne organizacije (a to znači sam Boerenbond), mi ćemo se suprostaviti. Nikada ne prihvaća "politiku svršenog čina".

To bi bio prikaz nekih karakterističnih situacija u sindikalnom organiziranju europskih farmera, kakav se očitava uvidom u spomenutu studiju. Očito je da su seljačke organizacije i sindikati dio složene i pluralističke Europe i njenih anta-

gonizama i konflikata. Te organizacije služe seljacima i artikuliraju njihove revandikacije, ali su i manipulatori tih interesa, a ponegdje i sredstvo političkih stranaka i država u kontroli sela. Ipak, sve više jača trend osamostaljivanja i širi se prostor autonomnog djelovanja i odlučivanja seljaštva, te su i veći uspjesi u suupravljanju svojom sudbinom. Postupno se gubi oštrica velikih ideoloških podjela (ljevica *versus* desnica), ali se više respektiraju mnoge unutarseljačke razlike i suprostavljeni interesi. Jedno od takvih žarišta sporova jest i pitanje modernizacije i "strukturne politike" u poljoprivredi koja vodi propadanju manjih i srednjih gospodarstava, eroziji seljaštva i kolapsu socijalne strukture mnogih ruralnih regija. Sve je aktualnije pitanje stvaranja organizacijske strukture ili barem efikasnijeg djelovanja na razini širih integracija, posebice na nivou EZ, gdje se donose važne odluke za sve, a "eurokracija" često ne pokazuje dovoljno sposobnosti da upravlja složenim i proturječnim procesima agrarnog razvitka, i teško se snalazi u šarolikom mozaiku seoske stvarnosti. Naposljetku, mnoge od tih dilema oko organiziranja i djelovanja poljoprivrednika prisutne su i u nas. Pluralizam, slobodno poduzetništvo i demokratski procesi u Hrvatskoj omogućuju da i seljaštvo potraži načine, putove i organizme sposobne da artikuliraju i ostvaruju njegove mnogobrojne interese, Ali, to je tema za jednu posebnu raspravu.